

Мельник Євгеній Юрійович,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов,
факультет міжнародних відносин,
Національний авіаційний університет, м. Київ,
ORCID ID: 0000-0003-4892-1151
eugene_melnik@ukr.net

ФРАНЦУЗЬКА ОРФОГРАФІЯ ОЧИМА ФРАНЦУЗІВ: ІСТОРИЧНИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано нещодавні публікації у французьких ЗМІ, присвячені питанням історичного розвитку та сучасного стану французької орфографії, яка сьогодні небезпідставно вважається складною. Зазначено, що в навчанні французької мови та франкомовної культури підхід до проблем, пов'язаних із правописом, повинен зрештою сформувати в учнів і студентів не тільки імператив щодо активного вправлення та постійної уваги в процесі писемного мовлення, а й розуміння сучасної лінгвосоціокультурної реальності: французька орфографія є результатом певних мовних, історичних і політичних процесів, фактом і здобутком франкомовної цивілізації, феноменом, у якому відображається певна ментальність і який заслуговує на безумовну повагу, доброзичливе ставлення та готовність приймати рекомендації, що пропонуються науковцями у франкомовному просторі. Акцентовано увагу на тому, що учням і студентам бажано ознайомитися (загалом або детальніше) із ставленням до зазначених проблем носіїв французької мови та франкомовної культури (лінгвістів, журналістів, письменників, митців, освітян, роботодавців зокрема). У статті висвітлено результати сприйняття французами мови взагалі як державотворчого чинника та орфографії зокрема як культурної спадщини, що потребує безумовного збереження за рекомендаціями Французької академії. Наведено деякі історичні факти, які зумовили складність французького правопису. Конкретизовано тенденції, що характеризують ситуацію у формуванні орфографічної компетенції у французькій школі, та вплив орфографічної компетентності на професійну кар'єру французів. Проаналізовано чинники, які сприяють деградації орфографічних навичок, і перспективи подальшого реформування французького правопису. Описано можливості застосування диктанту як основного засобу формування та контролю якості орфографічних навичок.

Ключові слова: французька мова; орфографічні помилки; орфографічна коректність; фонетичне письмо; деградація орфографічних навичок; реформа орфографії; диктант.

Melnyk, Yevhenii,

Doctor of Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Foreign Languages Department,
Faculty of International Relations, National Aviation University, Kyiv,
ORCID ID: 0000-0003-4892-1151
eugene_melnik@ukr.net

**THE FRENCH ORTHOGRAPHY THROUGH THE EYES
OF THE FRENCH: HISTORICAL, PSYCHOLOGICAL
AND DIDACTIC ASPECTS**

In this article, we have analyzed some recent publications in the French mass media that concern the issue of the historical development and the present state of the French orthography which is not without reason considered to be complicated. It is noted that when teaching French and French-speaking culture, the approach to problems related to the orthography should ultimately form in pupils and students not only the imperative for constant attention in the process of writing, but also an understanding of the modern linguistic and sociocultural reality: the French orthography is the result of certain linguistic, historical and political processes, a fact and an accomplishment of French-speaking civilization, a phenomenon that reflects a certain mentality and that deserves an unconditional respect, a friendly attitude and a willingness to accept the recommendations offered by scientists in the French-speaking world. It has been accentuated that it is desirable for pupils and students to get acquainted, in general or in depth, with the attitude of speakers of the French language and French-speaking culture – linguists, journalists, writers, artists, and educators in particular – to the specified problems. In the article the consequences of the French perception of the French language in general as a state-building factor and the orthography in particular as a cultural heritage that requires unconditional preservation under the French Academy have been highlighted. Some historical facts that caused the complexity of the French orthography have been given. The trends characterizing the situation in the formation of orthographic competence in the French school and the influence of orthographic competence on the professional career of the French have been specified. The factors contributing to the degradation of orthographic skills and the prospects for further reform of the French orthography have been analyzed. The possibilities of using dictation as the main means of formation and quality control of orthographic skills have been illustrated.

Keywords: the French language; orthographic mistakes; orthographic correctness; phonetic writing; degradation of orthographic skills; reform of orthography; dictation.

Постановка проблеми. Завдяки глобальному поширенню письмових засобів вираження думок і появі соціальних мереж людство почало писати набагато більше – і робити значно більше орфографічних помилок. Ми щоденно друкуємо службові електронні листи та дружні повідомлення, неодноразово порушуючи правила правопису. Ця тенденція викликає справедливе невдоволення лінгвістів, викладачів, захисників мовних традицій в усьому світі. Проте ставлення до орфографічних поми-

лок і порушників правопису не всюди однакове, і Франція займає чи не перше місце серед країн, де орфографічна недосконалість висловлювань сприймається як серйозний недолік, якого людина має обов'язково позбутися, якщо вона хоче сприйматися суспільством із повагою (Vinçotte, 2022). Кожен іноземець, хоча б мінімально контактуючи з французькою мовою, одразу дізнається про складність її правопису, який неодмінно викликає певні емоції (від здивування до роздратування), стає приводом для жартів і запитань про причини появи та доцільність збереження “дивних” орфографічних правил. У навчанні французької мови та франкомовної культури підхід до проблем, пов'язаних із правописом, повинен зрештою сформувавши в учнів і студентів не тільки імператив щодо активного вправлення та постійної уваги в процесі писемного мовлення, а й розуміння сучасної лінгвосоціокультурної реальності: французька орфографія є результатом певних мовних, історичних і політичних процесів, фактом і здобутком франкомовної цивілізації, феноменом, у якому відображається певна ментальність і який заслуговує на безумовну повагу, доброзичливе ставлення та готовність сприймати рекомендації, які пропонують науковці у франкомовному просторі. Учням і студентам бажано ознайомитися (загалом або детальніше) із ставленням до зазначених проблем носіїв французької мови та франкомовної культури (лінгвістів, журналістів, письменників, митців, освітян, роботодавців зокрема).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Франції активні дискусії щодо “орфографічної” проблематики відбуваються не тільки на сторінках наукових видань і під час наукових конференцій та симпозіумів. Численні інтерв'ю та публікації у ЗМІ, учасниками або авторами яких є знані лінгвісти (В. Pivot, А. Rey, В. Cerquiglini, J. Neveux, J. Soulié), письменники, журналісти й освітяни (М. Battaglia, А. Boyrie, Y. Calvi, С. Carmarans, L. Cédelle, P. de Coustin, L. Cunéo, I. Foucaud, J.-R. Girard, E. Orsenna, D. Pennac, М. Riquemal), свідчать про неабиякий інтерес усього суспільства до орфографічної компетентності населення країни та чинників, що визначають актуальний стан речей.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі останніх публікацій у французьких ЗМІ, присвячених проблемі правопису, і висвітленні на цій основі комплексу питань, з якими доцільно ознайомлювати учнів/ студентів у процесі оволодіння ними французькою мовою та залучення їх до франкомовної культури (мова як державотворчий чинник, орфографія як елемент культурної спадщини, історія становлення французького правопису, реформи орфографії, ситуація з навчанням орфографії у французькій школі в різні періоди, причини деградації орфографічних навичок, вплив орфографічної компетентно-

сті на професійну кар'єру, ефективні заходи для вдосконалення орфографічної компетенції).

Виклад основного матеріалу дослідження. Коріння шанобливого ставлення французів до орфографії потрібно шукати насамперед в історії держави, яка певною мірою пов'язана з розвитком мови та її значенням для суспільства. Французький історик і публіцист Жюль Мішле вважав, що історія Франції починалася з французької мови. Цей дуже сильний державотворчий вплив французької дотепер віддзеркалюється у вимогах французів щодо використання мови – вимогах, які, як відомо, залишаються консервативними та здатні дискримінувати, стигматизувати та викликати почуття провини. Очевидно, що французька мова не уникала більш-менш значних варіацій у певні періоди свого існування, проте, починаючи з XVII століття, завдяки політиці Французької академії французи від покоління до покоління незмінно успадковують вживання мови, яке не є схильним до відкритості, характеризується традиційністю, сприймається як дещо застигле та передається в суспільстві як непохитна даність. Саме це пояснює феномен “зациклення” французів на помилках – граматичних узагалі й орфографічних зокрема. Безперечним доказом і виявом такого ставлення є те, що у французькій мові вживаються різні слова залежно від того, коли саме людина помиляється: якщо в математиці, фізиці, хімії помилка називається “une erreur”, то в орфографії та граматиці це “une faute” (провина). В останньому випадку людина ніби перебуває в релігійному або морально-етичному зв'язку з мовою і найменша недосконалість висловлення сприймається всіма мовцями як гріх. У французів спостерігається постійний рефлекс, який змушує їх негайно виправляти помилки (свої та чужі); добре висловлюватися французькою залишається бажаним автоматизмом, який потребує глибокого вкорінення протягом тривалого часу. Цей рефлекс зумовлений також відчуттям експліцитного й імпліцитного соціального тиску, постійним побоюванням якщо не осуду, то принаймні оцінювання, притаманного мовній культурі французького суспільства. Високі вимоги до рівня володіння французькою стосуються насамперед писемного мовлення, і кожен француз знає, що нездатність добре висловитися письмово матиме драматичні соціальні наслідки (найперше – у професійному світі). Анкетування Французького інституту опитувань (IPSOS) для проекту Voltaire показує, що троє з чотирьох роботодавців вважають письмові труднощі не припустимі для своїх співробітників, а четверо з п'яти не толерують їх вже на етапі прийому на роботу; майже вісім із десяти роботодавців не вагаючись відмовляють кандидатам у підвищенні саме через недостатню орфографічну компетентність. Жорсткі вимоги щодо володіння правилами правопису є стигматизаційною та дискримінаційною

політикою, яка знецінює людей через недостатньо сформовані орфографічні навички. Рівень володіння писемним мовленням суттєво впливає на соціальний статус багатьох французів, зумовлюючи міру їхньої респектабельності, даючи рекрутерам додаткові та не завжди виправдані критерії для оцінювання компетентності та мотивації кандидатів.

Визначний лінгвіст Бернар Серкіліні пояснює цю одержимість французів орфографічною коректністю, їхнє скрупульозне та вимогливе ставлення до правопису саме діяльністю Французької академії, мета якої і полягала в стандартизації мови, забезпеченні її безумовно коректного використання, створенні певної лінгвістичної міфології – в умовах централізованої держави і навколо паризького варіанта французької, що оголошувався єдиною нормою і протягом тривалого часу виключав варіативність і різноманітність мови. За словами Б. Серкіліні, французька – це мова, на яку натягнули корсет, мова надзвичайно кодифікована, стандартизована, “заграматизована”. Б. Серкіліні зазначає, що французька мова завжди жила в потужним емоційним почуттям з боку її носіїв, проте ця любов підступно повертається проти самих французів, коли вони роблять помилки або стикаються з новими можливостями її використання, пов’язаними з новими реаліями епохи (France Inter, 2022).

Що саме спричинилося до проблемного характеру французької орфографії? Дослідники стверджують, що французьку мову штучно, свідомо ускладнювали в певні історичні періоди, з певними намірами, і сьогодні французька має репутацію мови, у якій немає очевидної відповідності між фонетикою, реальністю усного мовлення, і орфографією, традицією писемного мовлення. Це відрізняє її від інших романських мов (наприклад, від іспанської або італійської), які, як і латина, мають переважно фонетичне письмо. За “фонетичною” логікою, тобто природним шляхом, розвивалася і давня французька. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що саме латина стала підґрунтям для ускладнення французького правопису: задовго до створення Французької академії королівські діловоди започаткували традицію додавати німі кінцеві приголосні для нагадування про латинське походження слів і надання їм у такий спосіб благородного характеру. Наприклад, раніше слова *pied* та *doigt* писалися як *pie* і *doi*, потім вони штучно отримали німі закінчення, щоб “наблизитися” до *pedis* і *digitus*. Деякі орфографічні труднощі, які сьогодні вважаються нормою, з’явилися внаслідок лінгвістичної помилки: наприклад, слово *nénuphar* пишеться з *ph*, але насправді етимології слова відповідає правопис *nénufar*, оскільки це слово є запозиченням не з грецької, а з арабської (Télématin, 2022).

Ще одним яскравим прикладом штучного ускладнення французької мови є відоме правило узгоджен-

ня дієприкметника минулого часу з прямим додатком при допоміжному дієслові *avoir*. Це правило вважається найбільш суперечливим і найскладнішим у французькій граматиці. Намагаючись навчити учнів усіх тонкощів, учителі загальноосвітніх шкіл змушені повертатися до нього щороку, з 6-го до 3-го класу. Загалом на засвоєння всіх нюансів цього узгодження в середній школі відводиться не менше 80 академічних годин, проте навіть після всіх зусиль французи продовжують робити помилки в зазначеному граматичному матеріалі. Не дивно, що у 2018 році два бельгійських учителі в статті в газеті “Libération” запропонували залишити дієприкметник минулого часу незмінним при допоміжному дієслові *avoir* незалежно від позиції прямого додатка і попросили колег з інших франкомовних країн розглянути та підтримати цю ініціативу.

Кумедною є історія появи цього правила: у XVI столітті Клеман Маро, офіційний поет при дворі Франциска I, ужив в одній зі своїх епіграм дивну для французької мови конструкцію, імітуючи правило італійської мови, яку він високо цінував. Певну абсурдність уведення та закріплення цієї норми у французькій мові прокоментував у 2006 році лінгвіст та історик мистецтва П’єр Анкреве: “Це правило було запропоновано Маро в бажанні наслідувати італійську мову, яка здавалася йому зразковою. Республіканська школа зрештою нав’язала його всім – через три століття після того, як цей пустун і блискучий поет виклав його у своїй епіграмі скоріше в якості розумової гри для освічених людей свого часу, навіть не уявляючи, що одного дня цим правилом скористаються для дисциплінування цілого народу” (Combis, 2022).

У 1990 та 2016 роках Франція дещо реформувала правопис, проте не йшлося про його кардинальне спрощення, а самі реформи отримали статус рекомендацій завдяки втручання Французької академії. Заклики до продовження реформи лунають постійно, у численних дискусіях беруть участь представники різних професій, висувуючи більш або менш обґрунтовані аргументи. Наприклад, графічний дизайнер і типограф П’єр ді Сіулло закликає відмовитися від правил, які він вважає “абсурдними”, оскільки орфографічна помилка сприймається як певний симптом соціальної недосконалої людей та спосіб їхньої класифікації. За твердженням П. ді Сіулло, у царині французької мови відбувається протиборство двох кланів: до першого належать представники влади, науки й освіти, які захищають свою традиційну зону впливу та відстоюють чинний етимологічний правопис; другий клан складається з тих, хто виступає за спрощене письмо, за фонетичний правопис, який є функціональнішим і таким, що відповідає соціальним запитам сучасності (France Culture, 2022).

Увага до проблеми французької орфографії підживлюється прикрою тенденцією, яка спостеріга-

ється в освіті. 6 грудня 2022 року відділ оцінювання Міністерства національної освіти Франції опублікував нове дослідження орфографічної успішності учнів початкової школи. Це дослідження базувалося на результатах, продемонстрованих учнями СМ2 (випускний клас початкової школи, вік – 10 років) у диктанті, проведеному у 1987, 2007, 2015 та 2021 роках. Дослідження констатувало, що за 34 роки кількість помилок зросла майже вдвічі, в середньому з 10,7 до 19,4 у незмінному для всіх років тексті з 67 слів. Було помічено також тенденцію до прискорення деградації орфографічних навичок: коректність письма знизилася на 4 пункти за 20 років (між 1987 і 2007 роками: 10,7 та 14,7 помилок відповідно) та на 4,7 пункту всього за 14 років (між 2007 і 2021 роками: 14,7 та 19,4 помилок відповідно). Водночас скоротилося ядро тих, хто зробив мінімум помилок: у 1987 році 12,9% учнів повернули роботу з менш ніж двома помилками; у 2021 році таких виявилось лише 1,9%. Згідно з результатами дослідження, найбільше постраждала граматична орфографія (узгодження та дієвідмінювання).

Ось текст диктанту, який використовувався для контролю:

“Le soir tombait. Papa et maman, inquiets, se demandaient pourquoi leurs quatre garçons n’étaient pas rentrés.

- Les gamins se sont certainement perdus, dit maman. S’ils n’ont pas encore retrouvé leur chemin, nous les verrons arriver très fatigués à la maison.

- Pourquoi ne pas téléphoner à Martine? Elle les a peut-être vus!

Aussitôt dit, aussitôt fait ! À ce moment, le chien se mit à aboyer. ”

У письмовій французькій граматичні маркери здебільшого німі, а багато закінчень вимовляються однаково, проте пишуться по-різному, що зумовлює появу так званих гетерографічних омофонних слів (*des mots homophones hétérographes*). Очевидно, що в цьому тексті спостерігається значна концентрація зазначених труднощів (наприклад, кінцева частина в словах “*tomb-ai-t, inqui-et-s, demande-ai-ent*” або у “*rentr-é-s, retrouv-é, arriv-er, fatigu-é-e*” є омофонічною), тому дотримання орфографічних правил вимагає від учнів високого ступеня абстрагування та розмірковування.

Дослідження констатувало також, що орфографічна компетентність залишається певним соціальним маркером учнів. Школярі, які походять із соціально успішних верств населення, роблять у середньому 15,5 помилок; середній показник для учнів не-престижних шкіл у соціально проблемних районах – 21,9, причому третина таких учнів робить понад 25 помилок (Benzitoun, 2022; TF1, 2022).

Як уже зазначалося, недостатньо сформовані орфографічні навички не тільки призводять до низьких

і незадовільних оцінок із французької мови у школярів, а й суттєво ускладнюють професійне життя дорослих. Якщо протягом певного часу деякі працівники, які не були знавцями орфографії, могли залишатися непоміченими, то масовий перехід на дистанційну роботу та активніший обмін електронними листами виявили всі лінгвістичні недоліки. Деякі посади вимагають бездоганних орфографічних навичок: наприклад, якщо працівник представляє підприємство в професійних соціальних мережах, де помилки в повідомленнях сприймаються дуже негативно (TF1, 2021).

Констатація негативних тенденцій передбачає пошук причин, які призводять до деградації орфографічних навичок. Головним чинником слід вважати суттєве скорочення годин на вивчення французької мови в початковій школі та коледжі. Окрім цього, потрібно обов’язково враховувати зміни в етнічній належності учнів: якщо ще кілька десятиліть тому французька була рідною мовою для більшості школярів та їхніх батьків, то останнім часом, через активізацію міграційних процесів, значна частина дітей майже не використовує французьку в спілкуванні за межами школи.

Серед інших причин науковці часто називають активне користування соціальними мережами: через можливість обміну миттєвими повідомленнями, які не вимагають безумовного дотримання правил і підштовхують до економії мовних засобів задля економії часу, користувачі менше звертають увагу на правопис. Французи все більше часу проводять зі своїми гаджетами, довідники *Bescherelle* майже зникли з їхніх полиць і робочих столів, тож орфографічний рівень їхнього спілкування в соціальних мережах не тішить. За даними проєкту *Voltaire*, лише 59,6% французів старше 25 років засвоїли правила правопису та дієвідмінювання, але навіть вони не обов’язково демонструють орфографічну коректність у своїх дописах, зроблених у соціальних мережах (Michalik, 2022).

Не уникнули звинувачень у сприянні орфографічним проблемам і автоматичні коректори правопису. Відслідковуючи та миттєво виправляючи помилки, вони виконують корисну, на перший погляд, функцію, оскільки дозволяють економити час. Проте через їхнє використання люди втрачають звичку вивчати та повторювати правила французької, звертатися до словників, посібників, довідників, Інтернет-ресурсів (Gestas, 2022).

Поки тривають дискусії про доречність і сутність реформи правопису, найефективнішою вправою та основним засобом контролю сформованості орфографічних навичок у початковій школі та коледжі залишається диктант. Оскільки проблеми із правописом, як вже зазначалося, можуть значною мірою ускладнювати професійне життя, за допомогою різ-

номанітних диктантів дорослі французи також можуть удосконалювати свої орфографічні навички після завершення шкільного навчання. За межами школи диктант перетворюється на цікаву гру і приваблює французів настільки, що він вважається майже національним видом спорту зі своїми давніми та новими традиціями. У Франції всі знають історію диктанту, який дружина Наполеона III, імператриця Євгенія, замовила письменнику Просперу Меріме в 1857 році, щоб розважити двір. Проспер Меріме створив текст, що складався з 165 слів і містив майже всі труднощі та винятки з найскладніших правил французької мови. У ХХ столітті Бернар Піво, відомий журналіст і ведучий телевізійних культурних програм (“Апострофи”, “Культурний бульйон”), протягом десяти років зачаровував усю Францію своїм теледиктантом (Doutriaux, 2022).

За ініціативою Абделли Буда, засновника та президента асоціації “Сила у змішуваннях”, з 2013 року у робочих передмістях щорічно проводиться диктант, який покликаний зацікавити місцевих жителів французькою мовою та літературою, активізувати їхнє залучення до здобутків французької цивілізації, прискорити їхню інтеграцію у франкомовний культурний простір. “Диктант передмість” проводиться просто неба, на площах, привертає увагу тисяч французів, які приходять на змагання цілими родинами і сприймають цю подію як свято. Організатори “Диктанту передмість” пояснюють успіх їхньої ідеї тим, що атмосфера заходу відрізняється від шкільної: охочі перевірити свою грамотність знаходяться не в навчальному закладі, не бачать суворого обличчя вчителів, відчувають не страх, а спортивний азарт, отримують не оцінки, а тільки цифру, яка відповідає кількості помилок; диктанти перевіряються одразу, на місці, найкращі результати відзначаються призами. “Диктант передмість” збирає та об’єднує людей різного віку, представників усіх соціальних верств багатонаціонального французького суспільства (Coustin, 2015).

Отже, диктант у сучасній Франції – не тільки сувора шкільна вправа, яка лякає дітей перспективою зробити багато помилок. Диктант уже давно вийшов за межі класних кімнат і постійно набуває нових форм: гігантський диктант, жартівливий диктант, диктант із використанням інклюзивного письма тощо (Develey & Michalik, 2021).

12 січня 2023 року Міністерство національної освіти Франції опублікувало наказ, який деталізує заходи щодо підвищення рівня орфографічних навичок учнів початкової школи. У документі йдеться, зокрема, про щонайменше дві години французької (читання та письма) на день і щоденний диктант для учнів передостаннього й останнього класів початкової школи (СМ1 та СМ2), а також додаткову годину французької мови щотижня

для учнів 6 класу (першого класу коледжу) (MIDI LIBRE, 2023).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Орфографія французької мови вважається однією з найскладніших у світі та потребує тривалого і не завжди цікавого вправлення. Останнє дослідження Міністерства національної освіти Франції знову нагадало, що проблема реформування (і навіть демократизації) правопису є питанням вибору суспільства. Політичні та ідеологічні баталії з цієї проблеми тривають протягом десятиліть, і адекватні відповіді, як і раніше, вбачаються в одночасному використанні двох взаємодоповнювальних важелів. З одного боку, пропонується зробити французький правопис регламентованішим і логічнішим, виправивши його недосконалість. З іншого боку, існує нагальна потреба в подальшій розробці надійніших методик навчання орфографії з урахуванням новітніх наукових досліджень, усуненні суттєвих недоліків сучасної системи шкільної освіти, оскільки було б несправедливо у стрімкому зниженні орфографічної компетенції французів звинувачувати лише складний правопис, який кардинально не змінювався протягом майже двох століть. Впровадження цих двох чинників дозволить подолати давню дискусію “стародавніх” та “сучасних”, апологетів елітизму та прибічників егалітаризму. Перспективи дослідження ми вбачаємо в подальшому аналізі публікацій у франкомовних ЗМІ, що дозволяють побачити багатоаспектну проблему французького правопису “зсередини”, очима французів, та розробці на цій основі тематичних дидактичних матеріалів для відповідного курсу французької мови та франкомовної культури.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Benzitoun, C. (2022). Orthographe : les élèves font deux fois plus de fautes que leurs parents. *The Conversation*. Взято з: https://theconversation.com/orthographe-les-eleves-font-deux-fois-plus-de-fautes-que-leurs-parents-196311?utm_term=Autofeed&utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR0TU1F_TMuMO9E8UOfY5VW3znMOj2KHqaf6dBV2orIXJcA-Xe3oUYr0zTc#Echobox=1671047758
- Combis, H. (2022). Participe passé : l'accord de la discorde inventé par un poète du XVIe siècle. *France Culture. RADIOFRANCE*. Взято з: <https://www.radiofrance.fr/franceculture/participe-passe-l-accord-de-la-discorde-invente-par-un-poete-du-xvie-siecle-8846544>
- Coustin (de), P. (2015). La “dictée des Cités”, la plus grande dictée de France débarque à Saint Denis. Взято з: <https://etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/la-dictee-des-cites-la-plus-grande-dictee-de-france-debarque-a-saint-denis-15527/>
- Develey, A. & Michalik, M.-L. (2021). La dictée : une passion française. Взято з: <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/actu-des-mots/la-dictee-une-passion-francaise-20210719>
- Doutriaux, C. (2020). La dictée – Karambolage. *ARTE*. Взято з: https://youtu.be/RcuSqd-qB_w
- France Culture. (2022). Plaidoyer pour une orthographe riche en heureux accidents. *RADIOFRANCE*. Взято з: <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/affaire-en-cours/plaidoyer-pour-une-orthographe-riche-en-heureux-accidents-2729734>

- France Inter. (2022). Pourquoi sommes-nous si hantés par “ les fautes de français ” ? *RADIOFRANCE*. Взято з: <https://www.franceinter.fr/culture/pourquoi-sommes-nous-si-hantes-par-les-fautes-de-francais>
- Gestas (de) M. (2022). “ L’énorme danger, c’est qu’on s’habitue à certaines fautes ” : les correcteurs d’orthographe nous rendent-ils feignants ? Взято з: <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/actuels-des-mots/l-enorme-danger-c-est-qu-on-s-habitude-a-certaines-fautes-les-correcteurs-d-orthographe-nous-rendent-ils-feignants-20220508>
- Michalik M.-L. (2022). Les réseaux sociaux sont-ils responsables de la baisse du niveau en orthographe ? Взято з: <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/les-reseaux-sociaux-sont-ils-responsables-de-la-baisse-du-niveau-en-orthographe-20220227>Взято
- MIDILIBRE. (2023). Deux heures de français par jour, dictée quotidienne... que contient le plan orthographe annoncée demain ? Взято з: [https://www.midilibre.fr/2023/01/11/deux-heures-de-francais-par-jour-dictee-quotidienne-que-contient-le-plan-orthographe-annoncee-demain-10918179.php#xtor=\[\[mdl-midilibre\]\]](https://www.midilibre.fr/2023/01/11/deux-heures-de-francais-par-jour-dictee-quotidienne-que-contient-le-plan-orthographe-annoncee-demain-10918179.php#xtor=[[mdl-midilibre]])
- Télématin. (2022). Le français, cette langue “artificiellement complexifiée” Вилучено з: <https://www.facebook.com/telematinf2/videos/1270055126893860/>
- TF1. (2022). Dictée : ferez-vous moins de fautes que les élèves de CM2 ? Взято з: https://www.tf1info.fr/education/video-etude-de-l-education-nationale-sur-la-baisse-du-niveau-d-orthographe-dictee-ferez-vous-moins-de-fautes-que-les-eleves-de-cm2-2241099.html?utm_medium=Social&utm_source=Facebook&Echobox=1670565774&fbclid=IwAR3ZG36j84e6CTTXxJz8PjvGT2ExHe1xA GupNqYAIsiSPgmlkuGfHmQCB8#xtor=CS1-1-%5BEchobox%5D
- TF1. (2021). Fautes d’orthographe en entreprise : CV, mails... les employeurs voient rouge (2021) Взято з: <https://www.tf1info.fr/vie-pro/video-fautes-d-orthographe-en-entreprise-cv-mails-les-employeurs-voient-rouge-2200150.html#xtor=CS5-111>
- Vinçotte, A. (2022). “C’est dur de le prendre au sérieux” : pourquoi les fautes d’orthographe nous crispent autant ? Взято з: <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/actu-des-mots/c-est-dur-de-le-prendre-au-serieux-pourquoi-les-fautes-d-orthographe-nous-crispent-autant-20220501>

Отримано 23.01.2023 р.